

Єремєєва В.М. Підготовка вчителя до здійснення індивідуального підходу (20-40 роки ХХ століття) // Національна освіта у контексті творчості А. Макаренка: Зб. наук. праць /За ред. проф. М. В. Левківського. – Житомир: ЖДЦНТІЕІ, 2003.– С. 119-122.

**Єремєєва В.М.,
Житомирський педуніверситет**

**ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ
(20-40 роки ХХ століття)**

Вивчення проблеми індивідуалізації навчання зумовлено посиленням демократичних тенденцій в освітніх системах загальної і вищої школи, появою особистісно і практично орієнтованих технологій, застосування яких сприяє оновленню професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, виведенню їх на рівень сучасних вимог практики.

Виходячи з унікального педагогічного досвіду А. С. Макаренка, можна стверджувати, що індивідуалізація – це така організація навчально-виховної діяльності, коли формування особистості, всебічне культивування індивідуальних здібностей учня є головним сенсом і метою педагогічних зусиль учителя. Видатний вчений мріяв про “створення методу, який, виступав би одночасно і загальним і одиничним, в той же час давав можливість кожній окремій особистості розвивати свої нахили, зберігати власну індивідуальність”. Він також вважав, що індивідуальний підхід не повинен бути в своїй основі “парною педагогікою”, а опиратися на принципово нову роботу вчителя (1).

Педагогічна система видатного педагога, що виникла на базі творчого опрацювання прогресивних ідей педагогів минулого, своїх сучасників, а також власного інноваційного досвіду, розуміння дитини і колективу як суб’єктів виховання, мети як провідного компоненту, а особистості вчителя як центру педагогічного процесу, є прикладом для створення сучасних педагогічних технологій. Тому дослідження шляхів та форми підготовки вчительських кадрів, у тому числі и до здійснення індивідуального підходу, на різних етапах розвитку суспільства перебували в центрі уваги науковців.

На початку ХХ століття педагогіка розвивалась під істотним впливом політичних та економічних подій, що відбувалися як усередині кожної країни, так і в усьому світі загалом. Вітчизняна педагогічна наука знаходилася у кризовому стані: стара модель педагогіки як науки потребувала докорінної перебудови. Серйозному перегляду в цей період підлягали важливі питання теорії навчання, серед яких проблема індивідуального підходу та індивідуалізації у практиці педагогічного процесу й пошуків способів їх розв’язання.

Актуальність даної проблеми у визначений період, на наш погляд, зумовлена, з одного боку, масовим характером навчання і виховання, а з іншого – потребами суспільства в освіченій, вихованій, творчій особистості. При врахуванні вікових особливостей учнів та здійсненні індивідуалізації переважав еволюційно – біологічний підхід до дитини, прагнення враховувати культурно–історичні закономірності її розвитку. Побудований на цій основі навчально-виховний процес, який мав на меті формування яскравої і самобутньої індивідуальності, і складав освітню парадигму цього часу.

Будівництво нової радянської школи, яке розпочалося у 20-ті роки, зумовило необхідність створення нової системи освіти і виховання. Перед вітчизняною педагогічною наукою постала проблема пошуку шляхів створення нової школи, яка б відповідала природі дитини, закономірностям її розвитку. Були створені авторські вітчизняні концепції комплексного навчання (технології), розроблені такими вченими, як Г. Іваниця, О. Музиченко, І. Соколянський, Я. Чепіга. Підґрунтям комплексності була система

принципів, серед яких одним із основних виділяли принцип індивідуального підходу, що визначався як урахування природи дитини, її інтересів і потреб (2, 121-207).

Проте в середині 20-х років радянська педагогічна наука почала відходити від пріоритетності розгляду особистості дитини, від оцінки діяльності школи і виховання як одного із шляхів формування індивідуальності. Вся увага в душі офіційної ідеології зосередилася на вивченні соціального середовища, колективу як основної форми дитячого життя. Постанова ЦК ВКП(б) “Про педагогічні перекирування у системі Наркомпросів” підштовхнула певну групу педагогів до неадекватних висновків і відмови від вивчення вікових і індивідуальних особливостей дітей, а принцип індивідуального підходу втратив своє значення і розглядався в контексті принципу колективізму. Але прогресивними педагогами продовжуються пошуки нових підходів до організації навчання. Одним з прикладів може бути Корнинський метод, розроблений у 1928 році О.Г. Ривіним, який він сам назвав “талгенізмом” (від слова “талант”, “геній”) і який має всі ознаки інноваційної технології: економія часу (досягнення значних успіхів за десять місяців); гарантований результат (розвиток мови, аналітичного мислення, пробудження викладацьких здібностей); використання, поряд з традиційними, авторських форм та методів (КСН, робота за абзацами тексту, виступи учнів, оргдіалог) (3).

У 30-ті роки головною метою функціонування школи стало формування “нової радянської людини”. Соціологізм став визначальним чинником у її становленні та розвитку, а колективізм - основним шляхом створення певного соціального середовища. Незважаючи на це передові педагоги розуміли важливість індивідуального підходу в навчанні та вихованні. “Особистість – мета виховання, а колектив - засіб для досягнення цієї цілі”, – писав у своїй програмній заяві А.С. Макаренко. Він відстоював органічну єдність інтересів індивідууму та колективу, визнаючи первинність інтересів особистості, вимагав розробки індивідуальної програми розвитку для кожного вихованця, підґрунтям якої є діяльнісний та індивідуальний підходи. Видатному педагогу вдалося синтезувати ідеї світової гуманістичної та національної педагогіки і на цій основі обґрунтувати свою виховну систему, яка визнана однією з найефективніших педагогічних технологій ХХ століття (1).

Відомий вчений, психолог-гуманіст Л.С. Виготський висунув ідею навчання, яке зумовлює розвиток дитини і орієнтоване на нього як на основну мету навчально-пізнавальної діяльності. Перегляд ним традиційних уявлень щодо розвитку особистості і його співставлення з навчанням дало можливість висунути ідею індивідуального розвитку дитини як суб’єкта різноманітних видів і форм людської діяльності. Ідеї Л.С. Виготського про розвивальне навчання були розроблені, обґрунтовані й експериментально реалізовані в 50-ті роки Л.В. Занковим, у 60-ті роки Д.Б. Ельконіним і В.В. Давидовим у інноваційних технологіях навчання (4, 14-23).

Поява новітніх технологій навчання та виховання дитини вимагала створення технологій професійно-педагогічної підготовки вчителя, тому в період 1917–1920 років розпочалися активні пошуки змісту, форм та методів підготовки вчительських кадрів радянської школи, запроваджувалися принципи демократизму, гуманізму, особистісно-орієнтована модель освіти. На цей час припадає вироблення основних тенденцій формування особистості вчителя нової школи України (Г. Ващенко, Г. Лубенець, Я. Мамонтов, І. Огієнко, С. Русова, Я. Чепіга). Великого значення надавали спеціальній освіті учителя, професійному педагогічному досвіду, умінню будувати навчально-виховний процес з врахуванням індивідуальних особливостей дитини (5).

Нові вимоги до теоретичної підготовки вчителя знайшла своє відображення у підручниках з педагогіки того часу. У 20-ті – 30-ті роки вийшла досить велика кількість підручників як для вищих педагогічних закладів, так і для технікумів та курсів короткочасної підготовки педагогічних кадрів (П.П. Блонського, А.П. Пінкевича, М.М. Пістрака). У методичній літературі головним чином детально розглядалися педагогічні ідеї минулого. Принципи добору цих ідей визначалися прихильністю автора до того чи іншого напрямку у педагогіці; разом з тим, у підручниках пропонувалися і деякі нові

перспективні шляхи підготовки вчителя.

На покращення формування змісту педагогічної підготовки вчителя вплинув вихід у 1931 та 1933 роках програм з педагогіки, які не тільки систематизували накопичені знання, форми і методи роботи, але й допомагали окреслити шляхи професійній підготовки вчителя на перспективу.

У 40-х роках з'являються монографії і навчальні посібники з теорії та історії педагогіки. В них на більш високому науковому рівні висвітлюються загальні проблеми педагогіки, питання дидактики і теорії виховання, а поняття “індивідуальний підхід” знаходить належне місце і розглядається як один з основних принципів педагогіки. Створена у 1943 році Академія педагогічних наук РСФСР як результат узагальнення та систематизації накопиченого педагогічного досвіду підготувала й опублікувала академічні видання - зібрання творів видатних педагогів, у тому числі К.Д.Ушинського, А.С. Макаренка, погляди яких на дослідження найважливіших для школи питань вплинули і на тлумачення таких понять, як “індивідуальна робота”, “індивідуальний підхід”.

Індивідуальна робота в підручниках і навчальних посібниках з педагогіки розглядається в цей час як невід'ємна частина правильно організованої роботи колективу. Принцип індивідуального підходу виділяється не як самостійний, а в тісному зв'язку з принципом колективізму, підкреслюється, що індивідуальний вплив на учнів може бути успішним тільки у колективі, а це означає, що головна увага вчителя має бути спрямована на організацію роботи колективу класу.

Особливої важливості у 30-40-х роках набуває практичний досвід та праці А.С. Макаренка, який не тільки розкривав складові педагогічної професії, але конкретно визначив шляхи її становлення. Розроблена ним технологія виховної роботи, ґрунтувалася на вивченні конкретного учнівського колективу, сприйманні кожного члену колективу як особистості і вимагала, у першу чергу, майстерності та професіоналізму вчителя, які, на його думку, полягають в умінні відкрити перед кожним, навіть найбільш важким в інтелектуальному розвитку учнем, ті сфери його духу, де він може досягти вершин, виявити себе, а найважливішими їх складовими є професійні знання та уміння, педагогічний такт, гуманне ставлення та індивідуальний підхід до дитини (1). Підготовка вчителя у вищому навчальному закладі розглядалася А.С. Макаренком, як певна чітко організована система, що мала всі ознаки технологізованості, у основі якої – індивідуальний підхід до особистості.

Педагогічний досвід та ідеї А.С. Макаренка стали значним стимулом для розвитку педагогіки в усіх її основних напрямках: методології, теорії та методики виховання і навчання, в питаннях професійно-педагогічної підготовки вчителя, слугували джерелом творчості для багатьох вітчизняних й зарубіжних педагогів.

Аналіз проблеми підготовки майбутніх учителів на основі впровадження індивідуалізованих педагогічних технологій в історичному контексті дає змогу дійти висновку, що її елементи зустрічаються в працях більшості видатних зарубіжних і вітчизняних педагогів всіх часів. Останнє дозволяє також припустити, що найбільш ефективним напрямом удосконалення існуючих технологій є їх творча та особистісно орієнтована спрямованість на розвиток активності, самостійності, творчих здібностей, професійних умінь і навичок під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі.

Література

1. Макаренко А.С. Тв. В 7-ми т. – К.: Рад. шк. - 1954. – Т.5. – 484с.
2. Нариси історії українського шкільництва. 1905-1933: Навч. посібн. /За ред. О.В. Сухомлинської. - К.: Заповіт, 1996. – 304с.
3. Дьяченко В.К. Сотрудничество в обучении: О коллективном способе учеб. работы: Кн. для учителя. –М.: Просвещение, 1991.- 192с.
4. Дьяченко В.К. Развивающее обучение и развитие личности //Школьные технологии – 1977. - №3. – С.14-23.
5. Майборода В.К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917-1985 рр.). – К.: Либідь, 1992. – 196 с.

